

Картината на робството и революционната борба

(„Моята молитва”, „На прощаване”, „Елегия”, „Борба”)

Христо Ботев вижда борбата, която се води на световната арена, която продължава хилядолетия и чиито заветен идеал е освобождението на цялото човечество от царството на насилието, на робството и сълзите. В своите стихотворения „Моята молитва”, „На прощаване”, „Елегия” и „Борба”. В тях Ботев изразява своя революционен идеал и с това слага ново начало в нашата литература-той става предвестник на революционната поезия.

Социално-революционният идеал на Христо Ботев е художествено изразен в стихотворението „Моята молитва”. Тази творба се характеризира с борческата си и революционна хуманистичност, и с критичния си патос. На пръв поглед е малко странно, че поетът е написал стихотворението в такава форма, но всъщност то е една програма на революционера, едно излияние на съкровенията му преживявания. Ботев отправя своята молитва не към християнския Бог, а към Бога на „разума” и иска от него да го подкрепи в предстоящата битка за освобождението на родината.

В стихотворението изцяло са разгърнати революционните идеи на Ботев. Той е виждал религията като неделима съставка на кървавото робско общество. Поетът прекрива границите на обикновената сатира, изявявайки пряко своя идеал. На примирението и робската покорност Ботев противопоставя идеята за революцията-идея, поддържана от свободомислещите хора и изпълваща душата на поета с тиха сладост и копнеж. Спокойно можем да кажем, че с произведението си „Моята молитва” Ботев е предвидил своята жертвеност пред олтара на народа. „Моята молитва” освен изповед е и същевременно израз на любовта към родината. За пръв път е публикувано през 1873 г. Идеята за създаването му вероятно е разгромяна на революционната организация и обесването на Васил Левски. В него се разкриват житейската позиция и представите на Христо Ботев за достойно гражданско поведение. Изразява се убеждението, споделено в писмо до Иван Драсов, че най-голямата добродетел в света е любовта към отечеството. „... Тая добродетел е основа на друга-на любовта към ближния”. В „Моята молитва” е залегнало и „искането” на Хр. Ботев към Бога да благослови единствено необходимото ... „Да се бори кой как може с душманите на народа”.

Стихотворението „Моята молитва” е построено върху принципа на антитезата. В първата част, където се отрича и критикува, е употребен чест пъти отрицателният израз „не ти”. От седмия куплет започва утвърдителното развитие на мисълта с изрече „а ти”. В това отричане и утвърждаване се долавя противоречивото развитие на чувството. Осемсричният стих придава лекота и подвижност на изрече, богат с мисъл.

„Моята молитва” е истинска концепция за революционно възпитание. То освобождава от заблудите и окриля революционните чувства и стремежи.

Основен момент в стихотворението „На прощаване” е предчувствието за юнашка смърт и то се отразява на основния тон на творбата. Революционерът оставя завет на невръстните си братя, който звучи като послание от всички борци за свобода към техните последователи. Този завет може да стане достояние на неговите братя по два начина-чрез разказа на майката и чрез юнашката песен. Последните девет стиха отразяват резкия поврат на романтичната мечта към настоящето. Тук се разкрива нравствената красота на поета-революционер. Образът на мъжествения борец за правда и свобода се допълва от неговото отношение към майка и любима. Тези образи въздействат много силно. В „На прощаване” поетът е прозрял собствената си съдба.

Темата на стихотворението „На прощаване” са драматичните преживявания на бунтовника, който тръгва по страшния, но славен път на борбата срещу вековния потисник. Бунтовникът знае, че може да загине в разцвета на младостта си, че неговата гибел ще потопи в скръб майка, любима, невръстни братя. Но роденият „със сърце мъжко, юнашко” не може да скланя глава пред поробителя. На робското примирение той противопоставя борческия девиз „свобода и смърт юнашка”. Така Ботев утвърждава избора от героя път и внушава идеята за величието на саможертвата в името на правдата и свободата. Литературният критик Боян Пенев отбелязва, че „понякога разрастващото се чувство идва до крайния си предел, разбива фразата, безсилна да следи и изрази по-нататъшния му полет-и поетът го изживява сам в себе си, като прекъсва своя стих”. Радостта на бунтовника бликва все по-силно, когато си представя, че се завръща жив и здрав ... В тъжния момент на прощаването той изживява вътрешно радостната, бленуваната минута на завръщането: ще го посрещнат и прегърнат две същества, които толкова много обича-майката и либето, -чувството прелива при това трепетно видение и в момента на висшата градация се освобождава от ограничението на рече-в многоточие, по-изразително от нея ...

Революционният идеал на Ботев му дава идеята за стихотворението „Елегия”, придава страстния, гневно-енергичен характер на елегията, която е пропита от дълбока омраза

към всяко примиряване със злото. В творбата робството е неутрален обект на изображението, т.е. реалността, която обуславя мъченичеството на народа и заради което гласът на Ботевия лирически герой съди част от своите. Робството е онова, което обсебва мислите и чувствата на лирическият Аз, диктува оценките му спрямо действителността и отношението му към всеки детайл от художествено пресъздадения свят.

Тук поетът прибегва към образи от историята (намек за инквизицията и за Лойола), за да внуши по-ярко картината на робството и идеята си за социално равенство. Ботев показва противонародното във философията на търпението и смирението. Особено драматично е показана картината, в която се говори за народните мъчители. Народът мълчи, само глухо и страшно гърмят оковите му. С мълчанието си обаче той сочи виновниците- „сган избрана”, „рояк скотове”, в „сюртуци”, в „реси”, „слепци с очи” и др. Народът, който има сила да създаде нов живот, е представен като живо погребан мъченик - „смок е засмукал живот народен, смучат го наши и чужди гости”. В езика и образите на Ботев се появяват силни художествено-публицистични елементи. Те са органично слети с емоционалния тон на творбата. Стихотворението „Елегия” завършва с гневен укор към тези, които осъзнават положението на народа и не предприемат нищо за освобождението му. Характерни са силните Ботевски изрази- „глухо и страшно гърмят окови”, „пот от чело кървав се лее над камък гробен”, „сган избрана” и т.н., които са израз на омразата му към враговете и на болката за робското тегло на народа.

В стихотворението „Борба” в душата на поета се борят противоположни чувства-измъчван от злостна тъга и неудовлетвореност в началото, той стига до бодро оптимистично настроение, укрепено от вярата в революционната борба като средство за спасение от чуждото владичество. Последният стих на стихотворението „Борба” издава позицията, от която поетът-революционер критикува съвременното му общество. „Ще викнем ние: Хляб или свинец” означава, че на борба се вдигат тези, които нямат нищо, които трябва да избират между хляба и куршума. Това са тези, които имат само една перспектива-да победят в революционната борба, осъзнали нейния исторически смисъл и чужди на всякакъв еснафски интерес. Тук Ботев е видял в безименните борци истинските представители на бъдещето, носители на историческите идеи за всеобщо освобождение. В творбата се долавя патриотизмът на Ботев и неговата революционно-демократична идеология. В „Борба” е показана безрезервната готовност за саможертва на лирическият герой, който иска да получи благословията на Бога. Основната идея в „Борба” е проблемът свобода-робство. Той става основен за българския духовен живот и за Ботевото творчество. Опозицията робство-свобода образува основния смислов кръг в поезията на Ботев. От нея произтичат и другите противопоставяния: лъжа-истина, живот-смърт. Това води до извода, че творчеството на Ботев трябва да се възприема многозначно. Робството като пространство е твърде разширено в сравнение с предхождащата му литература. За Ботев националният проблем може да бъде решен чрез въоръжена революция. Единственият смислен

човешки избор е борбата за живот.

Стихотворението „Борба” се отличава с нова емоционалност, непозната дотогава в нашата лирика. В нея ярко присъстват социални мотиви-гняв, негодувание и страстна вяра в борбата. Дълбочината на чувствата се е изразила в образите и в езика, който е точен и вълнуващ. Много сполучливо е характеризирана например паметта като „злобна”, тъй като често напомня онова, което не е желано. Сатиричното чувство се проявява и в изразите „лъжи свети”, „тиран развратен” и прочее.

В творчеството на Ботев картината на робството и на революционната борба са неразривно свързани-едното е предпоставка за другото. Чувствата и мислите на поета са своеобразен израз на отношението му към робската действителност. Настроението в трите стихотворения-„Моята молитва”, „На прощаване”, „Елегия” и „Борба” е тъжно, макар че на моменти прелива в оптимистично. В тях едновременно присъстват елементи на обвинение и заплахата към тираните. Ботев рисува картината на османското робство, като придава силен идейно-емоционален патос към описаните сцени. В идейно-емоционалната и образна атмосфера на стихотворенията е вкарано богато социалното и естетическото съдържание. Емоционалният пейзаж включва скръбта, гневът, жалостта, привързаността, омразата и иронията. В него се разгръща Ботевският размисъл за робството като колективната и отделната съдба и възгледите на революционера за смисъла на живота. Представена е взаимовръзката на света на робството и света на революцията. Хр. Ботев успява да създаде разтърсващо изображение на това, което означава думата „робство”-непоносима мъка, шокираща сетивата, чувствата и разума. Сюжетите на робството са: робството е „хомот”, „верига”, „окови”. Това е разширена метафора и представя разгърнат образ на робството. Основното чувство, изграждащо специфичния емоционален пейзаж на Ботев е мъката. За Ботев революционният стремеж към свобода има не само конкретно национално-историческо измерение, а екзистенциален проблем за цялото човечество.

Композиционното изграждане на стихотворенията включва поредица от лирични картини, внушаващи определени мисли и чувства. Лиричната образност е разгледана с нейните естетически функции. Връзката на творбата с цялото творчество на автора и с нравствено-естетическите и философски проблеми на епохата.

Възгледът за смисъла на съществуването на човека-революционер е, че пълноценното живеене може да се реализира като всеотдайно присъствие в борбата за свобода. Според него личността има способността за себеосъществяване чрез героичния си извор и чрез посвещаването си на една колективна кауза.

